

Taloustieteen opetus ammattikorkeakouluissa*

Tapio Mäenpää

KTM, lehtori

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, Helsinki

Suomen laajassa ammattikorkeakoulukentässä taloustiedettä opetetaan pääasiassa liiketalouden koulutusohjelmissa. Liiketalouden ohjelmia on lukuisia ja ne kuuluvat tyypillisesti monialaisen ammattikorkeakoulun koulutustarjontaan. Monesti liiketalouden tarjontaa täydentävät englanninkieliset ohjelmat, joiden painopiste on kansainvälisessä liiketoiminnassa. Taloustieteen perusteiden johdantokurssit kuuluvat myös esimerkiksi joidenkin teknisen alan, hotelli- ja ravintola-alan sekä assistenttityön koulutusohjelmiin. Tässä artikkelissa kuvataan taloustieteen perusteiden opetusta ja sen haasteita liiketalouden koulutusohjelmissa.

Ammattikorkeakoulun tavoitteena on tuottaa asiantuntijuutta ja käytännön osaamista omalla koulutusosalallaan. Koska ammattikorkeakoulut eivät valmista opiskelijoita tutkijan tai ekonomistin ammattiin, voidaan taloustiede nähdä näissä osaksi taloudellista yleissivistystä,

jota työelämä myöhemmistä työtehtävistä riippumatta edellyttää. Liike-elämässä työskentelevän tradenomin soisi seuraavan taloudellista uutisointia ja ymmärtävän uutisten merkityksen oman toimialansa kannalta. Liiketalouden koulutusohjelmista valmistuvista opiskelijoista huomattava osa työllistyy finanssisektorille. Rahoitus- ja vakuutusalan tehtävissä osaamisvaatimukset ovat korkeampia ja ammattikorkeakouluopetuksen antamaa pohjatietoa tarvitaan osaamisen karttuessa finanssisektorin omien tutkintojen muodossa.

Opintojen laajuus, sisältö ja tavoitteet

Taloustieteen opetus ammattikorkeakouluissa rinnastuu esimerkiksi niiden matematiikan opetukseen. Opintoja on tarjolla niukasti ja niiden laajuus vaihtelee eri kouluissa ja ohjelmissa. Tyypillisesti kaikille yhteisiä perusopintoja on tarjolla 0-6 opintopistettä, jotka joissain tapauksissa jaetaan kahteen erilliseen opintopaksoon. Tällöin jako ei aina noudata perinteistä jakoa mikro- ja makrotalouteen vaan toisen

* Kirjoitus perustuu Taloustieteellisen yhdistyksen iltapäiväseminaarissa 18.3.2013 pidettyyn puheenvuoroon. Kirjoittaja toimii taloustieteen opettajana Haaga-Helian ammattikorkeakoulun Pasilan yksikössä.

opintojakson painotus on kansainvälisen toimintaympäristön kysymyksissä.

Opintojen sisältöä ei ole mitenkään harmonisoitu eri ammattikorkeakoulujen välillä. Toisaalta todelliset kurssisisällöt saattavat poiketa toisistaan myös saman ammattikorkeakoulun sisällä. Näin erityisesti silloin kun oppilaitosten fuusioiden seurauksena opetusta annetaan eri toimipisteissä. Opettajan työ on itsenäistä ja hän voikin melko vapaasti päättää eri aiheiden painotuksista. Kurssikirja luonnollisesti määrittelee pitkälti opintojen kulkua ja sen myötä opintosisältöjen voidaan kuitenkin ajatella olevan riittävän yhdenmukaisia. Perusopinnoissa käytettävä kirjallisuus vaihtelee mutta vaatimustasosta antanee kuvan monissa koulutusohjelmissa käytössä oleva Matti Pohjolan *Taloustieteen oppikirja*. Voisi siis yksinkertaistaen todeta, että ammattikorkeakouluopiskelija opiskelee taloustiedettä tasolla, joka vaaditaan tiedekorkeakoulun opiskelupaikan varmistamiseen. Valtiovallan taholta ammattikorkeakouluja ohjataan voimakkaasti nopeuttamaan opiskelijoiden valmistumista ja vähentämään opintojen keskeyttämistä. Pelkona on, että tämä ohjaa myös lopulta madaltamaan läpäisykriteerejä opintojaksotasolla.

Ammattikorkeakoulun tavoitteena on tuottaa käytännön ammatillista osaamista. Tämä näkyy ammattikorkeakoulujen opetus suunnitelmissa niin, että opintojaksojen tavoitteet on kuvattu konkreettisina osaamisvaatimuksina. Taloustieteen osalta tämä tarkoittaa samaa kuin ”ymmärtää”, ”osaa analysoida” ja ”tuntee seurauksia”. Selkeästi määriteltyjä osaamisvaatimuksia tarvitaan paitsi arvioinnin pohjaksi myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) on tullut osaksi ammattikorkeakoulujen arkea ja

siihen on varauduttu kehittämällä erilaisia tapoja tunnistaa esimerkiksi työpaikalla hankittua taloustieteen osaamista. Esimerkiksi HAA-GA-HELIA ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelmassa osaamisvaatimuksia on kuvattu seuraavasti:

Tiedot Tuntee kuluttajan ja yrityksen toimintaa sekä hyödykkeen kysyntään ja tarjontaan vaikuttavia tekijöitä.

Tuntee taloudellisen vaihtelun dynamiikkaa.

Ymmärtää taloudellisen ympäristön vaikutuksia yritysten toimintaan.

Taidot Pystyy osin itsenäisesti analysoimaan yritysten hinnoittelua ja markkinoiden toimintaa.

Pystyy osin itsenäisesti analysoimaan esimerkkitalouden suhdannetilannetta ja arvioimaan taloutta liiketoiminnan kohteena.

Pätevyys Kykenee havainnoimaan muutoksia yrityksen toimintaympäristössä ja ehdottaa muutoksen vaatimia toimia liiketoiminnassa osana tiimiä.

Opintojaksojen tavoitteista johtuen opetus keskittyy syy-seuraussuhteiden ja keskeisten käsitteiden avaamiseen ja niiden merkitysten löytämiseen oman työuran näkökulmasta. Tiedekorkeakouluissa tyypillinen matemaattinen lähestymistapa ei palvele tarkoitustaan ammattikorkeakoulussa, sillä lähiopetukseen käytettävissä oleva aika on vähäinen ja opiskelijoiden lähtötaso matematiikan osalta vaihtelee.

Ammattikorkeakoulujen opetusta arvioidaan myös työelämälähtöisyyden näkökulmasta. Opintojaksolla pitäisi mahdollisuuksien mukaan tehdä yhteistyötä yritysten kanssa.

Yhteistyö voi tarkoittaa yhteisiä hankkeita, selvityksiä, yritysvierailuja tai asiantuntijaluentoja. Taloustieteen opintojaksojen avulla on vaikeaa tuottaa yrityksille merkittävää lisäarvoa, jonka vuoksi hankkeita ei ole aina mahdollista löytää. Opintojaksoilla pyritäänkin usein ottamaan työelämälähtöisyyden vaatimukset huomioon joko itsenäisesti tai pienryhmässä valmisteltavien tehtävien avulla. Tehtävissä pyritään yhdistämään taloustieteen käsitteitä yhteiskunnan ja yritysten todellisuuteen ja antamaan sillä tavoin opiskelijoille valmiuksia kehittää soveltavaa osaamistaan.

Opiskelijat kokevat taloustieteen opiskelun vaativaksi suhteessa koulutusohjelmien muihin opintojaksoihin. Varsinkin aikuisopiskelijat pitävät kuitenkin opintojaksoja hyödyllisinä ja kiinnostavina. Oman talouden ja työkokemuksen myötä talouden käsitteet saavat merkityksiä ja oppiminen helpottuu.

Opetuksen haasteita

Taloustieteen opintojaksojen toteutustavat vaihtelevat. Lähiopetuksen määrä voi olla eri koulutusohjelmissa hyvinkin erilainen ja myös täysin virtuaalisia opintojaksoja on tarjolla. Opintojen laajuus kuitenkin määrittelee opiskelijan työmäärän tunteina. Suurimman haasteen taloustieteen opetukselle ammattikorkeakouluissa asettaakin kunnianhimoisten tavoitteiden ja käytettävissä olevan aikaresurssin välinen ristiriita.

Yleensä opettajat kokevat lähiopetuksen määrän liian pieneksi suhteessa opintojakson tavoitteisiin. Kolmen opintopisteen opintojaksoissa saattaa olla 30 lähiopetustuntia (á 45 minuuttia). Lähiopetus pitää sisällään paitsi teorialuentoja myös tehtävien tekoa, esittelyä ja yhteisiä tehtävien purkuja sekä myös kokeet ja

palautetunnit. Lähiopetuksen niukkuus johtaa siihen, että opiskelijoiden pitäisi käyttää runsaasti aikaa myös itsenäiseen opiskeluun, sillä kaikkia aihepiirejä ei ehditä luennoida ja tehtäviin pitää valmistautua tilasto- tms. ajankoh- taisaineiston avulla etukäteen. Kokemukset osoittavat, että harva opiskelija kykenee käyttämään tähän niin sanottuun itsenäiseen työskentelyyn varatun ajan täysimääräisesti hyödykseen.

Käytettävissä olevan aikaresurssin niukkuus ja työelämälähtöisyyden vaatimukset ohjaavat opettajaa priorisoimaan lähiopetusta tiettyihin työelämän kannalta keskeisiin teemoihin. Teemojen valinta ja toisaalta muiden aihepiirien huomioiminen aiheuttavat päänvaivaa opetuksen suunnittelussa. Haasteeksi nousee myös opiskelijan itsenäisen työskentelyn ohjaaminen. Opiskelijamäärä opintojaksoilla on rajattu mutta saattaa silti hyvinkin nousta 40 - 45 opiskelijaan. Verraten suuri opiskelijamäärä ja toisaalta tarve ohjata opiskelijan itsenäistä työskentelyä kasvattavat opettajan työmäärää, jolloin joudutaan ristiriitaan opintojaksosta opettajalle maksettavan korvauksen ja siihen käytettävän työmäärän välillä.

Ammattikorkeakoulun opiskelijat ponnistavat opintoihin erilaiselta taustalta. Osa on suorittanut ylioppilastutkinnon, osa toisen asteen ammatillisen tutkinnon ja jotkut myös korkeakoulututkinnon. Toisilla ammattikorkeakoulu on suoraa jatkumoa aiemmista opetusasteista ja toiset ovat toimineet työelämässä jopa kymmeniä vuosia ennen opintoihin ryhtymistä. Taloustieteen kysymykset jakavat opiskelijoita. Osa kiinnostuu aihepiiristä ja kykenee itsenäiseen ajatteluun käsitteiden abstraktisuudesta huolimatta. Toiset taas yrittävät ulkolukuun pohjaavaa strategiaa eivätkä sen vuoksi kykene soveltamaan tietojaan. Opintojakson

voi toki suorittaa sillä tavoin mutta työelämässä vaaditaan kuitenkin syvempää osaamista. Opiskelijajoukko on siis varsin heterogeeninen. Tämä asettaa haasteita opetukselle. Mitkä pedagogiset ratkaisut rohkaisevat itsenäiseen ajatteluun mutta antavat riittävästi tukea epävarmoille tai heikosti motivoituneille opiskelijoille? Millä tavoin varmistetaan vähimmäistavoitteen saavuttaminen mutta pidetään samaan aikaan edistyneimpien motivaatio yllä?

Koulutustasojen välinen yhteistyö taloustieteen opetuksessa

Ammattikorkeakoulun opettajan näkökulmasta on hyödyllistä tuntea lukion taloustieteen opetuksen sisältöjä ja käytäntöjä, joita Eero Kitunen artikkelissaan hyvin valottaa. Lukion taloustiedon kurssi antaa hyvän pohjan opintojen jatkamiselle ammattikorkeakoulussa. Opetuksen järjestelyissä on kuitenkin otettava huomioon, että kaikki opiskelijat eivät ole suorittaneet lukion oppimäärää tai siitä on suuri osa ehtinyt unohtua.

Ammattikorkeakoulujen taloustieteen opetus poikkeaa opetuksesta tiedekorkeakoulussa erityisesti resurssien osalta mutta myös sekä opiskelija-aineksen että tavoitteiden osalta. Opetuksen laajuus ja tavoitteet ovat siinä määrin erilaiset, että opintojaksotasolle yltyviä yhteistyön muotoja tiedekorkeakoulujen kanssa on vaikea löytää. Luonnollisesti ammattikorkeakoulujen opiskelijat voivat hyötyä tiedekorkeakoulujen opetustarjonnasta mutta ammattikorkeakoulun opintojaksojen laajuus ei riitä korvaamaan opintojaksoja tiedekorkeakoulussa. Toisaalta ammattikorkeakoulusta tiedekorkeakouluun jatkavat opiskelijat voivat hyötyä soveltavasta otteesta aiemmissa opinnoissa.

Taloustieteen opetus on koulutustasosta riippumatta haastavaa mutta palkitsevaa. Kaikilla tasoilla opettavat voisivat hyötyä nykyistä laajemmasta yhteistyöstä pedagogiikan ja oppimateriaalien alueella. Vuoropuhelua eri koulutusasteilla opettavien välillä kannattaa siis tulevaisuudessakin jatkaa. □